

W

WANG DAIYU

(ö. 1658 [?])

Çinli müslüman âlim.

وف

Wang Daiyu (Tai-yü) XVI. yüzyılda dönemin en önemli kozmopolit şehirlerinden biri olan, çok sayıda müslümanı barındıran Nanking'de (Nanjing) doğdu. Doğum ve ölüm tarihleri kesin değildir. Japon araştırmacısı Sachiko Murata'ya göre 1590'lı, İsrail asıllı Zvi Ben-Dor Benite'ye göre 1570'li yıllarda dünyaya gelmiştir; modern Çinli araştırmacılar ise onun Çin imparatorlarından Wanli döneminde (1573-1619) doğmuş olabileceğini ileri sürmektedir. 1658 veya 1659'da vefat ettiği kabul edilen Wang hayatının son dönemlerinde hocalık yaptığı, Pekin'in batı kesiminde Sanlihe'de (San-li-ho) yer alan caminin mezarlığına defnedilmiş, ancak ne cami ne de kabir günümüze ulaşmıştır. Bazı kaynaklarda Wang'ın ölüm tarihi 1660 ve 1670 olarak kaydedilir. Onun *Zhengjiao zhenquan* adlı eserinde bulunan kısa otobiyografisindeki bilgilere göre ataları o tarihlerden 300 yıl önce Çin'in batısındaki Tianfang Hungwu diye adlandırılan İslâm topraklarından (Arabistan) gelerek Çin'e yerleşmiştir. Wang, büyük dedesinin gök bilimci olduğunu belirtir ve Ming döneminin Çin İmparatoru Hongwu'nun (1368-1398) büyük dedesinin bu ilimdeki maharetinden dolayı onu saray rasathânesine başmüderis tayin ettiğini, bunun üzerine büyük dedesinin Çin'e yerleştiğini kaydeder. Ailesinin, Nanking'in daha az asimile olmuş müslümanların meskûn olduğu bir bölgesinde yaşadığı tahmin edilmektedir.

Geleneksel İslâmî eğitim alan Wang hadis, tefsir, fıkıh ve kelâm okudu. Bu sebeple onun Arapça, Farsça, ayrıca "Türkî bir dil" bildiği tahmin edilmektedir. İslâm felsefesi ve nazarî tasavvuf alanlarında da öğrenim gördüğü eserlerinden anlaşılmaktadır. Wang Daiyu klasik Çince'ye yirmili yaşlarda başladığını ifade eder, otuz yaşına geldiğinde metafizik ve tarih konusundaki temel Çin klasiklerini henüz okumamış olduğu için utanç duyduğunu belirtir. Bunun üzerine Çin dinleri, felsefesi ve Çin klasikleri hakkında kendini yetiştirmeye başlar. En önemli hocası Ma Jun-

şi'dir. Ma Junşi, "Han Kitap" diye bilinen Çince İslâm külliyyatının temellerinin atıldığı ve Çince olarak İslâmî öğrenime geçiş sağlandığı yeni medrese sisteminin (jingtang jiaoyu / cami eğitimi) dördüncü kuşak mensuplarından. Wang muhtemelen Ma Junşi ile tanıştıktan sonra yeni medrese sistemine dahil oldu, Çince öğrenmeye ve Çince eserler yazmaya başladı, böylece Çince İslâmî eğitim sisteminin önemli isimlerinden biri haline geldi. 1645 yılında Mançular'ın Nanking'i işgal etmeleri üzerine Pekin'e taşınmak zorunda kalan Wang burada zengin bir tüccarla tanıştı ve ilim hayatına onun desteğiyle devam etti. Konfüçyüsçü müslümanlardan kabul edilen Wang, öğrencileri tarafından "dört dinin (İslâm, Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Budizm) ustası" diye anılırdı. Ayrıca Çin dinlerine ve klasiklerine dair bilgisiyle tanındı, kendisini "gerçek Huiler'in şeyhi" olarak adlandırdı.

Wang'ın yaşadığı dönemde Ming hânedanının uyguladığı asimilasyon siyasetinin sonuçları kendini göstermeye başlamıştı. Kültür ve dil bakımından asimile olan Çinli müslümanlar Çin okullarında Çin klasikleriyle yetişmiş, Arap ve Fars dillerine tamamen yabancı kalmış, İslâmî eserleri okuyamaz ve anlayamaz duruma gelmiştir. Wang'ın Çince'ye yönelmesinin temel sebeplerden biri de Arapça ve Farsça yoluyla dönemin müslümanlarına hitap edemeyeceğini anlamış olmasıdır. Bundan dolayı özellikle eğitilmiş Çinli müslümanların kendi dinlerine yabancılaşarak birtakım heterodoks görüşlerin peşine düşecekleri endişesine kapıldığını ifade eder ve çözümü İslâm'a Çince bir söylem kazandırmakta bulur.

Wang ve diğer Han Kitap yazarları, Çinli müslümanların dinlerini anlayabilmelerini sağlamak amacıyla İslâm'ı Arapça ve Farsça yerine İslâm tarihinde ilk defa gayri müslim bir toplumun dilinde Çince ifade

etmiş, tercüme veya nakiller yerine İslâm üzerine orijinal Çince eserler kaleme almıştır. Wang, bilhassa Neo-Konfüçyüsçülüğün dinî-felsefî terminolojisini kullanarak Çin müslümanları için eser vermiş, zaman zaman Budizm'in ve Taoizm'in terimlerine de başvurmuş, eserlerinde temel Arapça isim ve terimleri Çinceleştirmiş, Çin felsefesindeki ifade ve kalıplarla İslâm düşüncesine yeni bir perspektif kazandırmıştır. Meselâ Allah için "Zhenyi" (hak ve tek olan), İslâm için "Qing Zhen Jiao" (saf ve temiz öğretisi), Kur'an için "Zhen yan" (hakiki söz), Hz. Muhammed için "hikmet sahibi, bilge" anlamlarına gelen ve Konfüçyüs hakkında da kullanılan "Şeng" gibi kelimelere yer vermiştir. Çin'deki diğer dinlerle İslâm'ın benzeyen ve ayrılan yönlerini ortaya koymuş, gerektiğinde öbür dinleri eleştirmiş, eksikliklerini göstermiş, çoğunlukla Neo-Konfüçyüsçülük ile İslâm'ın ortak noktalarına vurgu yapmıştır. Daha ziyade dünya düzeni ve insan üzerinde duran Çin felsefesini ulûhiyyet ve tevhid anlayışıyla bir araya getirip ona yeni bir boyut kazandırmış, bu şekilde İslâm'ın üstünlüğünü ortaya koymayı, İslâm dini ve felsefesi üzerinden Çin felsefesine de katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Onun, Tanrı-insan ilişkisini, nazarî tasavvuf ve özellikle Muhyiddin İbnü'l-Arabî ekolünün anlayışı çerçevesinde şekillendirdiği anlaşılmalıdır. Han Kitap yazarları da Wang'ın genel çerçevesini çizdiği terminolojiyi kullanmış, onun eserlerini temel başvuru kaynağı kabul etmiştir. Böylece Wang, Çin müslümanlarının kimlik inşasına önemli katkıda bulunarak aynı anda hem bir müslüman hem de bir Çinli olunabileceğini göstermeye çalışmıştır. Amacı tamamen, dinlerine yabancılaşmış müslümanları İslâm'a âşına kılmak olsa da Wang, dönemin bazı âlimleri tarafından gayri müslimlerin terminolojisini kullanmak ve aşırıya kaçmakla eleştirildiğini, eserlerinin tasvip edilmediğini açıkça ifade etmiş, ancak bu terimleri kullanmadan İslâm'ın Çince konuşan müslümanlara anlatılamayacağını belirtmiştir. Wang aynı zamanda nüshaları günümüze kadar gelebilen en eski orijinal Çince İslâmî metinlerin yazarıdır. Daha önce Çince yazılmış birkaç İslâmî metin varsa da bunlar zamanımıza intikal etmemiştir.

Eserleri. 1. *Zhengjiao zhenquan* (Hak öğretinin sahih tefsiri). İslâmî kuralların Çince yorumlandığı ilk eserdir. Baş tarafta Wang'ın kısa otobiyografisi niteliğindeki bir önsözün bulunduğu kitap iki ciltten oluşmakta ve her cilt yirmi bölüme ayrılmaktadır. Birinci ciltte ulûhiyyet, yaratılış, kader, nübüvvet, melekler, cinler, şeytanlar, ruhun mahiyeti gibi konular felsefi ve özellikle İbnü'l-Arabî'nin tasavvufî bakış açısıyla ele alınmakta, ikinci ciltte inanç, ibadet ve inançla ibadet arasındaki ilişki, İslâm'ın beş şartı, Tanrı'nın iradesi, fenâ ve ölüm sonrası hayat gibi meseleler üzerinde durulmaktadır. Daha sonra eserde, Çinliler tarafından tuhaf karşılanan bazı fikhî konularla Çinliler'in müslümanlara ilginç gelen bazı uygulamaları hakkındaki sorular cevaplandırılmaktadır. İlk defa 1642'de Nanjing'de yayımlanan kitap 1657, 1801, 1873, 1904, 1933 ve 1987 yıllarında da basılmıştır. Kristian Petersen Colorado Üniversitesi'nde yaptığı doktora çalışmasında eserin "Zhenxin" (sahih kalp) başlıklı bölümünü İngilizce'ye çevirmiştir (*The Heart of the Islamic-Chinese Dialogue*), Wang'ın felsefesinde kalbin seviyeleri konusundaki görüşlerine açıklık getirerek Çince-İngilizce terimlerin tasavvuf ilmi çerçevesinde karşılaştırmasını yapmıştır (bk. bibl.). **2. *Xizhen zhengda*** (Gerçeğe yönelik doğru cevaplar). 1658 yılında Wang'ın öğrencileri tarafından derlenen eser müslüman âlimlerden ve halktan gelen soruların yanı sıra Budist, Taoist ve Konfüçyüsçü bilginlerin sorduğu 200 kadar soru ile Wang'ın bu sorulara verdiği cevaplardan oluşmaktadır. Sorular genellikle metafizik, günlük ibadet ve uygulamalarla ilgilidir. Kitapta "Fulu" (Fu-lu) ve "Şengyu" (Şeng-yü) adlı iki de zeyil yer almaktadır; bunlar, onun diğer din mensupları ile münazaralarını kaydetmiş olan öğrencileri tarafından kaleme alınmıştır. Fulu çoğunlukla Konfüçyanizm ve İslâm hakkındaki konuşmalardan oluşmakta, Şengyu ise Budist rahiplerinin sorduğu sorularla Wang'ın cevaplarından meydana gelen kırk altı diyalogu içermektedir. Japon tarihçi Tazaka Kodo, Şengyu'nun otantikliğinin şüpheli olup daha sonra Wang'a atfedilmiş olabileceğini ileri sürmektedir (S. Murata, *Chinese Gealms*, s. 21). Eserin 1827 ve 1925 yıllarına ait baskıları mevcuttur. **3. *Qingzhen daxue*** (İslâm'ın büyük öğretisi). Wang'ın en önemli eserlerindedir. Bu eserine verdiği isimle Wang, Neo-Konfüçyüsçülüğün önemli klasiklerinden "Büyük Öğreti" kitabına atf yapmakta, bunu İslâm'ın Çince ifadesi

olan "Qingzhen" (saf hakikat) kelimesiyle birleştirerek Konfüçyüsçülük ile İslâm'ı bir araya getirmektedir. Bir girişle üç bölüm ve uzun bir sonuçtan oluşan eserde Wang, Konfüçyüsçülüğün temel sosyal prensiplerini kabul etmiş, bunların İslâm'la çelişmediğini ortaya koymuş, ardından da onları teolojik bir boyuta taşıyarak ilâhî olanla bağlantısını kurmuş, meseleleri Tanrı, mebde ve meâd konuları bağlamında ele alıp tevhid inancını felsefe boyutunda anlatmaya çalışmıştır. Böylece dünya düzeyiyle ilgili konuları ilâhî bir boyuta taşımış, "San-yi" (ilâhî birliğin üç boyutu) teorisini de bu eserinde ortaya koymuştur. Kitabın 1827, 1921 ve 1931 yıllarına ait baskıları mevcuttur. S. Murata, William Chittick ve Tu Weiming'le birlikte yürüttüğü ortak çalışma neticesinde eseri İngilizce'ye çevirmiştir (*Chinese Gleams of Sufi Light*, Albany 2000). Murata'nın bu çevirisi, aynı zamanda Wang'ın hayatı, felsefesi ve eserleri üzerine yapılmış kapsamlı bilgiler içeren çalışmalardan biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

D. D. Leslie, *Islamic Literature in Chinese, Late Ming and Early Ch'ing: Books, Authors and Associates*, Belconnen 1981, s. 3-14, 19-63, 145-147, 152-164; J. N. Lipman, *Familiar Strangers: A History of Muslims in Northwest China*, Seattle 1997, s. 72-84; S. Murata, *Chinese Gleams of Sufi Light: Wang Tai-yü's Great Learning of Pure and Real and Liu Chih's Displaying the Concealment of Real Realm*, Albany 2000; a.m.f., "Wang Tai-Yu (Wang Daiyu)", *EP* (İng.), XI, 136-137; a.m.f. v.dğr., *The Sage Learning of Liu Zhi: Islamic Thought in Confucian Terms*, Cambridge 2009, s. xxii, 3-5; Z. Ben-Dor Benite, *The Dao of Muhammad: A Cultural History of Muslims in Late Imperial China*, Cambridge 2005; K. Petersen, *The Heart of the Islamic-Chinese Dialogue: Wang Daiyu and the Creation of a Chinese Muslim Discourse* (doktora tezi, 2006), University of Colorado Boulder; a.m.f., "Reconstructing Islam: Muslim Education and Literature in Ming-Qing China", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, XXIII/3, Herndon 2006, s. 24-53; M. A. Aldrich - L. Nikol, *The Perfumed Palace: Islam's Journey from Mecca to Peking*, Reading 2010, s. 14-15, 32, 68-76.

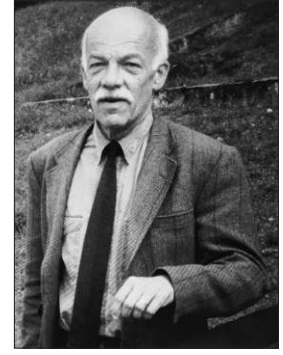
ESRA ÇİFCİ

WANSBROUGH, John Edward

(1928-2002)

Erken döneme ve özellikle
Kur'an tarihine dair
İslâmî kaynaklara
kuşuklu yaklaşımıyla tanınan
Amerikalı şarkiyatçı.

19 Şubat 1928 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Illinois şehrinde Katolik bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Harvard Üniversitesi'nde Sâmî diller öğ-

John
Edward
Wansbrough

renimi gördü. 1957'de doktora yapmak için Londra Üniversitesi Tarih Bölümü'ne kaydoldu. Bernard Lewis ve Paul Wittek gibi hocaların yanında Osmanlı ve Memlük dönemiyle ilgili araştırmalara yöneldi. 1960'ta Tarih Bölümü'nde, 1967'de School of Oriental and African Studies'te Arapça hocalığı yaptı. I. Goldziher ve J. Schacht gibi şarkiyatçılardan etkilenecek ilk dönem İslâm araştırmalarına yoğunlaştı. 1975'te doçent, 1984'te Sâmî diller alanında profesör oldu. 1992'de emekliye ayrıldıktan sonra Fransa'ya yerleşti. 10 Haziran 2002 tarihinde Montaigu-de-Quercy'de öldü.

Memlük ve Osmanlı dönemlerini inceleyen Wansbrough, Sâmî diller üzerinde yoğunlaştı ve ardından erken dönem İslâm kültür tarihine odaklandı. Arka arkaya yayımlanan iki eseriyle tanındı (*Quranic Studies* ve *The Sectarian Milieu*). İslâmî ilimlerin başlangıcına dair aşırı şüphelerini ve iddialarını temellendirme biçimi yüzünden Batılı meslektaşlarından çok fazla eleştiri aldıysa da onun fikirlerine karşı İslâm dünyasında bugüne kadar dikkate değer bir eleştiri yapılmamıştır (Fazlurrahman onun için yüzeysel bir eleştiride bulunmuştur; bk. *Major Themes of the Qur'an*, s. XIV). İslâm dünyasında Wansbrough'un eserlerine karşı kayıtsız kalınmasının başlıca sebebinin çok kapalı bir üslûpla yazması ve farklı şekilde yorumlanabilecek bir dil kullanması olduğu düşünülür (Serjeant, [1978], s. 77; van Ess, XXXV [1978], s. 349). Zira okuyucu onun fikirlerini doğru anladığından emin değildir. Bazı Batılı eleştirmenlerin ifade ettiği gibi Wansbrough eserlerini sanki kendisi için yazmıştır. Yine de İslâmî ilimlerin kaynağına ilişkin çok derin bir şüphe ortaya koyduğu ve iddialarını semantik-lengüistik açılardan desteklemeye gayret ettiği için bu yönde düşünen şarkiyatçılar tarafından fazlasıyla öne çıkarılmıştır.

Wansbrough, Kur'an metninin II. (VIII.) yüzyılın sonuna kadar geçirdiği değişim-